

Dergimiz

Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı'nca Taranmaktadır.

İstem • Yıl:10 • Sayı:20 • 2012

XVI-XVII. YÜZYIL OSMANLI İLMİYE TEŞKİLATI İÇİN BİR KAYNAK: TÂRİH-İ SİLSİLE-İ ULEMÂ

Dr. Mehdin ÇİFTÇİ

Fenerbahçe Anadolu Lisesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni

ÖZET

Osmanlı ilmiye mensuplarının tayin, terfi ve azılleriyle ilgili hususların yer aldığı kaynaklar çeşitli olup bunlardan biri de Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. *Târîh-i Silsile-i Ulemâ* adıyla bilinen ve Osmanlı ilmiye teşkilatıyla ilgili tevcihât kayıtlarından derlendiği anlaşılan bu eserin bütünü üzerinde bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmamızda eser önce muhteva ve müelliflerine göre tanıtılacak, ardından eserin bir fihristi çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İlmîye Teşkilatı, *Târîh-i Silsile-i Ulemâ*, medrese, müderris, kadı, kadiasker, şeyhülislam, müftü.

ABSTRACT

A Resource for Ottoman Religious Institution In the 16th and 17th Centuries: Târîh-i Silsile-i Ulemâ

There are several resources upon the assignment, promotion and disemployment of the Ottoman religious institution's members and one of them is in the Süleymaniye Library. Until today there have been no studies made on the whole writing, known as *Târîh-i Silsile-i Ulemâ*, in which there are also the assignment records of the Ottoman Religious Institution. In this study we aim to introduce this manuscript, its contents and writers and also we intent to make an index.

Key words: Ottoman Religious Institution, *Târîh-i Silsile-i Ulemâ*, madrasa, mudarris (professor), qadi, qadiasker, shaykh al-islam, mufti.

GİRİŞ

Osmanlılar'da ilmiye mensuplarının tayin, terfi ve azılleriine ait hususların yer aldığı arşiv kaynakları ve defterleri çeşitli olup bunların başında *Kadısker Rûznâmçeleri*, *Divân-ı Hümâyûn Ruûs Defterleri* ve *Tarîk Defterleri* gelmektedir. *Kadiasker Rûznâmçeleri*, Şerîyye Sicilleri Arşivi¹ ve Nûruosmâniye Kütüphanesi'nde²; *Divân-ı Hümâyûn Ruûs Defterleri*, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde³;

¹ Şerîyye Sicilleri Arşivi'ndeki *Kadiasker Rûznâmçeleri*'yle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Cahit Baltacı, "Kadiasker Rûznâmçeleri'nin Tarihî ve Kültürel Ehemmiyeti", *İslam Medeniyeti Mecmuası*, IV/1, İstanbul 1979, s. 55-100.

² Nûruosmâniye Kütüphanesi'ndeki *Kadiasker Rûznâmçeleri*'yle ilgili detaylı bilgi için de bkz. İsmail Erünsal, "Nûruosmâniye Kütüphanesi'nde Bulunan Bazı Kazasker Rûznâmçeleri", *İslam Medeniyeti Mecmuası*, IV/3, İstanbul 1980, s. 19-31.

*Tarîk Defterleri*⁴ ise Şer'iye Sicilleri ve Topkapı Sarayı Müzesi arşivleri ile Millet, Süleymaniye ve İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler kütüphanelerinde bulunmaktadır. İlmiye mensuplarından tayin yetkisi kadiasker elinde olan kadılık ve müderrisliklere ait tevcihât *Kadiasker Rûznâmçeleri*⁵ nde; daha yüksek seviyedekiler ise *Ruûs* ve *Tarîk Defterleri*⁶ nde bulunmaktadır. Genel olarak 960-1038 (1553-1628) tarihleri arasında Osmanlı Devleti'ndeki kadı ve müderrislerle devlet ricâlinin tayin ve azillerini ihtiva eden ve *Târîh-i Silsile-i Ulemâ* adıyla bilinen bir eser (defter) de Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.⁶ Eserin muhteva olarak Osmanlı ilmiye teşkilatıyla ilgili tevcihât kayıtlarından derlendiği anlaşılmaktadır.

Farklı yazı türleriyle yazılan ve toplam 256 varaklık tek bir ciltten meydana gelen eserin tek nüshası bulunmaktadır.⁷ Mevcut nüsha, 145x207 mm ölçüsünde olup, miklepli, sırtı ve kenarları kahverengi meşinden, üstü ebru kâğıt kaplı bir cilt içindedir. Eserin kâğıdı yerli ve karışık, kalınca, az aharlı, açık krem renginde ve filigransızdır. Ayrıca yazılara cetvel çekilmediği gibi eserin hiçbir yerinde de süsleme yoktur.⁸ Yaptığımız tasnife göre eserin on birinci bölümüne denk gelen kısmı siyâkat, diğer yerler ise ta'lik yazı ile kaleme alınmıştır. Eserde istinsah tarihi mevcut olmasa da, bizim on birinci bölüm olarak ele aldığımız kısmın, 975 (1568) tarihinde İstanbul'da yazılmış olabileceği belirtilmektedir.⁹ Eserin tamamının ise XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın ilk yarısı içinde İstanbul'da kaleme alındığı ve bir müderris veya kadı tarafından ciltlendiği tahmin edilmektedir.¹⁰

Bu eser, ya M. Kemal Özergin'in de belirttiği üzere farklı risalelerden oluşup sonradan bir araya getirilmiş¹¹ ya da mevcut bir defter farklı kişilerce istinsah edilmiştir. Benzerlerinde olduğu gibi bu defterin de belli bir adı bulunmakta ve eser "*Târîh-i Silsile-i Ulemâ*" ismiyle bilinmektedir. Ancak eserin ilk varlığında bulunan aşağıdaki beyitte "*silsile defteri*" ifadesi geçmektedir¹²:

"*Silsile defterini yazmaktan, âkil oldur ki fâriğ oldu heman,
Çünkü mansıb verile nâ-ehle, yazmanın eyle kubhünü iz'ân*"

M. Kemal Özergin, bu yazma eserin kim tarafından, ne zaman ve nerede yazıldığı veya derlendiğini gösterecek bir istinsah kaydının bulunmadığını belirt-

→ →

³ Ruûs Defterleriyle ilgili detaylı bilgi için bkz. Bilgin Aydın-Rıfat Günalan, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Mevleviyet Kadılan", *Prof. Dr. Şevki Nezihî Aykut Armağanı* (nşr. Gülden Sanyıldız v.dğr.), Etkin Kitaplar, İstanbul 2001, s. 22-24.

⁴ *Tarîk Defterleri* hakkında detaylı bilgi için bkz. Arzu Güldöşüren, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Tarîk Defterleri'ne Göre İlmiye Ricâli* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 10-15.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Baltacı, a.g.m., 59-60.

⁶ *Târîh-i Silsile-i Ulemâ* (TSU), Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bl. nr. 2142. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi'nde "*Kadı ve Müderrislerle Devlet Ricâlinin... Azillerine Ait*" adıyla kayıtlıdır. Ancak bu isim, daha çok eserin tavsifi olarak görüldüğünden biz de araştırmacılar arasında yaygın olan *Târîh-i Silsile-i Ulemâ* adını tercih ettik.

⁷ Defterin 16, 17, 18 ve 235. sayfaları eksik olup 113'üncü sayfası ise iki adettir.

⁸ M. Kemal Özergin, "*Sultan Kanûnî Süleyman Han Çağına Ait Tarih Kayıtları*", *Araştırma Dergisi* (Atatürk Üniv. Edebiyat Fak.), III, Ekim 1971, s. 70.

⁹ Özergin, a.g.m., 63. Defterin Kanûnî Sultan Süleyman devri tevcihlerine ait kısmı üzerinde M. Kemal Özergin çalışmıştır (bkz. a.m.f., a.g.e., 61-131).

¹⁰ A.m.f., a.g.m., 70-71.

¹¹ Özergin, bu eserin ayrı ayrı tertib edilen üç farklı makaleden oluştuğunu belirtmektedir. Bkz. a.m.f., a.g.e., 63.

¹² v. 1a.

se de¹³ eserin birden çok müellif tarafından farklı hatlarla yazıldığını tespit ettik. Araştırmamızda bu eseri, yazı çeşidi veya müelliflerine göre bölümlere ayırdık.¹⁴ Ancak tüm çabamıza rağmen, müelliflerini tespit edemediğimiz kısımlar da bulunmaktadır.¹⁵ Makalemiz, eser tanıtımı ve fihrist ana başlıklarından oluşmaktadır.

I. ESER TANITIMI

A. Birinci Bölüm (1a-19b)

3a'ya kadar isim listelerinden oluşan bu bölümde 1b'de Sultan I. Ahmed, I. Mustafa, II. Osman (Genç) ve IV. Murad dönemlerindeki kaptan-ı derya (kapudan) ve yeniçeri ağalarının isimleri; 2a'da İstanbul'un Fethi'nden 1035 (1625-26) tarihine kadar görev yapan Mısır valilerinin isimleri; 2b'de Sultan III. Mehmed, I. Ahmed ve II. Osman (Genç) dönemleri ile I. Mustafa'nın ikinci kez tahta çıktığı dönemdeki veziriazamların isimleri bulunmaktadır. Bu bölümün metni ise 3a'dan itibaren başlamakta ve 19b'ye kadar devam etmektedir. Genel olarak 960-989 (1553-1581) tarihleri arasındaki olayları ihtiva eden bu bölümde, sonradan eklendiğini düşündüğümüz daha sonraki dönemlerle ilgili kayıtlar da bulunmaktadır. Nitekim 11b'de 990 (1582-83), 991 (1583-84) ve 999 (1590-91) yıllarındaki kadı tayinleri; 13a'da III. Mehmed, I. Ahmed, I. Mustafa, II. Osman (Genç) ve IV. Murat dönemlerindeki vezirler; 14a'da IV. Murad'ın 3 Safer 1044 (29 Temmuz 1634)'te Edirne'den İstanbul'a gelişiyile ilgili bir kayıt ve 15a'da maktûl olan vezir ve veziriazamların isimleri yer almaktadır. Bu bölümdeki 15a-18b arasındaki varaklar ise eksiktir.

Bölüm müellifiyle ilgili v. 12a'da aşağıdaki ferağ kaydı bulunmaktadır:

"İttefeka'l-ferâğ 'alâ yedi'l-fakîr Mehmed Nazîrî ve kâd suvîde bi ğâyeti'l-'acele, ve ercû mimmen nazara fîhi en lâ yelûmenî li ğalatih. Li enne'n-neticete'l-leî ustunticet fihâ kâne ğalatan ğâyete'l-ğalat. Ve eslahu ba'de mevâziihî bi kadri'l-vus'. Ve'l-insâf nısfu'd-dîn. Hurrira fî sene 1036"

Kayıttan da anlaşılacağı üzere bu bölüm, Mehmed Nazîrî tarafından 1036/1626-27 tarihinde yazılmıştır.¹⁶ Kendisi bu bölümü çok aceleyle yazdığını, yaptığı hatalardan dolayı kınanmaması gerektiğini... vs. belirtmektedir. Yine aynı varakta (12a) ferağ kaydının yan tarafında "*Kasım Paşa-yı Cezerî müderrisi Şefezâde Abdurrahman Çelebî hattından nakl olunmuş(tur)*" kaydı bulunmaktadır ki bu da bölümün Mehmed Nazîrî tarafından Cezerî Kasım Paşa Müderrisi Şefezâde Abdurrahman'ın notları veya eserinden istinsah edildiğini göstermektedir.¹⁷

¹³ Özergin, a.g.m., 70.

¹⁴ Tarafımızca müelliflere göre yapılan bu taksimatta, bazı kısımlar tam bir bölüm gibi olmamasına rağmen sadece müellif tespitinde kolaylık sağlamak için böyle bir yola başvurulmuştur.

¹⁵ Eserde bulunan bir kayıttan müellifinin Seydîzâde olduğu belirtilse de (bkz. Mehmet İpşirli, XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadıaskerlik Müessesesi [Basılmamış Doçentlik Tezi], İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul 1980, s. 90) ilgili sayfada böyle bir kayıt bulunmamaktadır (Bkz. TSU, v. 78a).

¹⁶ *Vekâyiü'l-fudalâ* (III, 709) ve *Sicill-i Osmânî*'de (IV, 1240) Selanikli olup müderrislik ve kadılık yapan ve 1085'te vefat eden Mehmed Nazîrî adlı birinden bahsedilmektedir. Ancak adı geçen kişinin bu bölüm müellifi olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunamadı. Mevcut kaynaklardaki kişi, eğer bu kısmın müellifi ise notlarını çok genç iken yazmış olmalıdır (Mehmed Nazîrî'nin vefat tarihi 1085, bu bölümün istinsah tarihi ise 1036'dır).

¹⁷ Şefezâde Abdurrahman, Rebîülevvel 978 (Ağustos-Eylül 1570)'te Necmî Efendi yerine Cezerî Kasım Paşa Medresesi'ne ber-vech-i tekâüd ve otuz akçe yevmiye ile atanmış, 990 (1582-83)'te de

B. İkinci Bölüm (20a-112b)

Bu bölümde bazı dönemlerdeki tayinler ve önemli olaylar ile bazı isim listeleri verilmiştir. Buna göre 20a-106b arasındaki varaklarda, Rebîülevvel 991-16 Receb 1008 (Mart/Nisan 1583-1 Şubat 1600) tarihleri arasındaki tayinler ve bazı önemli olaylar; 21b ve 22a'da metnin yan tarafında İstanbul kadılarının isimleri; yine 22a'da III. Murad döneminde Özdemiroğlu Osman Paşa'nın (ö. 993/1585)¹⁸ veziriazamlığı zamanındaki atamalar; 24b'de III. Murad döneminde Mesih Mehmed Paşa'nın (Hâdim, ö. 1000/1592)¹⁹ nâiblik ve veziriazamlığı dönemindeki tayinler; 28a'nın sonunda yine III. Murad döneminde tekrar veziriazam olan Siyavuş Paşa (Kanijeli, ö. 1011/1602)²⁰ zamanındaki atamalar verilmiştir. 32b'den sonraki sayfa ise eksik olmalıdır. Zira 32b'nin altında yer alan ve bir sonraki sayfa (33a)'nın başında olması gereken "İsa" kelimesi burada bulunmamakta; 33a'nın başında "yerine" şeklinde bir kelime bulunmaktadır ki bu kelime de bir önceki sayfanın sonuyla anlamlı bir bütünlük oluşturmamaktadır.²¹

Yine bu bölümde 36b'de (metin kenarı) sonradan eklendiği anlaşılan Halep kadılarının isimleri bulunmaktadır. 57a'da ise metin kenarında herhangi bir başlık konmadan bazı isimler verilmiştir ki bunların da Şehzâde Medresesi müderrisleri olduğu anlaşılmaktadır.²² Ayrıca 62a'da III. Mehmed zamanındaki bazı olaylar ve tayinler; 70b-71b arasındaki sayfalarda metin kenarında sonradan eklendiği anlaşılan bazı isimler, herhangi bir başlık konmadan verilmiştir. Ancak buradaki isimlerin, Sahn Medreseleri'nden sağ tarafta yer alan Birinci Medrese müderrisleri olduğu anlaşılmaktadır. Bu isimler sırasıyla 70b, 71a ve 71b'de üstten alta doğru sıralanmıştır.²³ 77b'de ise metin kenarında Gazanfer Ağa medresesi müderrisleri bulunmaktadır.

Bu bölümde bazı ilginç kayıtlar da bulunmaktadır. Örneğin 107a'da metin kenarındaki beyitte: "*Üsküdar kadısı olan câhil / Emr-i şer'i şerifden gâfil*" denmektedir. Bu ifade, metinde yer alan aşağıdaki cümlelerin yan tarafına yazıldığından Bostanzâde Mustafa hakkında yazıldığı anlaşılmaktadır:

"*Sene-i mezbûre (1008) Receb'i evâhîrinde Üsküdar kadısı Mustafa Efendi (Bostanzâde Mustafa Çelebi) azl olunup yerine Medîne kadısı İskenderoğlu'na (İskenderzâde Abdürrahim Efendi), yeri sâbika Medîne kazasından ma'zûl olan Abdülhalim Efendi'ye (verildi).*"

108a'da da metin kenarında "*Hâkim-i şehr-i Şam olup cahil / İmdi? emr-i (şer'i) şerifi? gâfil.*" denmektedir. Kim tarafından yazıldığı belirtilmeyen bu notun, gerek metinde (Kara) Abdurrahman Efendi'nin Şam kadılığına tayini bilgi-

→ →

vefat etmiştir. Bkz. Nev'izâde Atâî (ö. 1045/1635), *Hadâiku'l-hakâik fî tekmileti's-Şekâik* (nşr. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, s. 339.

¹⁸ Biyografisi hakkında detaylı bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi: XVI. Yüzyıl Ortalarından XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar*, III/II, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1977, s. 343-345; Kemal Çiçek, "Osman Paşa, Özdemiroğlu", *DİA*, XXXIII, İstanbul 2007, s. 471-473.

¹⁹ Hayatı için bkz. Uzunçarşılı, a.g.e., 346.

²⁰ Hirvat veya Macar asıllı olduğu sanılan Siyavuş Paşa, III. Murat dönemi sadrazamlarındandır. 28 Rebîülâhîr 1011 (15 Ekim 1602)'de vefat etti. Detaylı bilgi için bkz. Uzunçarşılı, a.g.e., 342-343; Mahmut Ak, "Siyavuş Paşa, Kanijeli", *DİA*, XXXVII, İstanbul 2009, s. 311-313.

²¹ Genellikle yazma eserlerde yan yana olan sayfalarda, sonraki sayfanın ilk kelimesi önceki sayfanın en altında yazılır.

²² Örneğin bkz. Atâî, a.g.e., 33, 275, 617, 755.

²³ Sahn müderrislerinden bazıları için bu eserin 213a-b varaklarına bakınız. Ayrıca bkz. Atâî, a.g.e., 686-87.

sinin yanına yazılması, gerekse 113/2a'da benzer içerikli bir kaydın bulunması, bunun Süleymaniye Dârülhadis müderrislerinden Kara Abdurrahman Efendi için yazıldığı anlaşılmaktadır. 111a'da ise sayfa kenarında ikinci paragrafın başında "garip silsile" şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Ayrıca 110a'da sayfa ortasındaki ikinci paragrafta "Tafsîl-i Cemiyet-i Hâfız Ahmed Paşa" başlığı altında 19 Rebûlâhîr 1009 (28 Ekim 1600) tarihinde Sadrazam'ın kâim-i makamı olağ Hâfız Ahmed Paşa'nın (ö. 1041/1632)²⁴ yeğeni (biraderzâdesi) için tertiplemediği yemek (hân)'dan bahsedilmektedir.

Bölüm müellifiyle ilgili tespit ettiğimiz kayıtlar ise aşağıdaki şekildedir:

103b'de metnin yan tarafında "Bu sahîfe âhîrine varınca hâlâ Anadolu kadiaskeri olan a'lemu'l-ulemâi'l-'izâm Ahîzâde Abdülhalim Efendi hazretlerinin hatt-ı şerîfleridir." denmektedir. Yine aynı sayfada metin içerisinde 1008 Rebûlevvel'i sonları (Ekim 1599) silsilesinde Süleymaniye Dârülhadis müderrisliği de yapan Ahîzâde Hüseyin Efendi'yle ilgili "... Semâniye'de altmış akçe ile müderris olan İskenderzâde (yeri) Ebâ Eyyûb el-Ensârî kasabasında merhûme İsmihan Sultan Medresesi'nde müderris olan biraderim Hüseyin Efendi'ye... verildi." denmektedir. Burada adı geçen Hüseyin Efendi, Ahîzâde Mehmed'in oğlu ve Ahîzâde Abdülhalim Efendi'nin kardeşidir.²⁵

104b altta ve devamı 105a'da ise aşağıdaki kayıt bulunmaktadır:

"Anadolu kadiaskerliğinden Damad Râziye Hatt-ı hümâyûn ile ref' olunup sâbıkâ Anadolu'dan ma'zûl olup envâ'-ı fezâyil ile muhallâ olan sâhibu't-tahkîk ve't-tedkîk Ahîzâde Abdülhalim Efendi Hazretleri bir Hatt-ı şerîf ile Anadolu kadiaskeri kıldılar. Bârekellâhu teâlâ. Fî râbi' Rebûlâhîr li sene semân ve elf."

105a'da metnin yan tarafında da "Aslı Hüsrevzâde Efendi'nindir. Kendi hattından nakl olunmuştur, onların inşalarıdır." kaydı bulunmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere bu kısımda kaynak olarak Hüsrevzâde'nin notları veya eseri kullanılmıştır. Ancak aynı yazı tarzı kullanıldığından bu kısım Ahîzâde Abdülhalim tarafından yazılmış olmalıdır.

Yine 106b'de sayfanın en altında bazı kısımların Vahyîzâde'nin²⁶ notları veya eserinden alındığı belirtilmiştir: "Bu mahalle gelince Vahyîzâde Efendi'den istinsah olunmadır."²⁷ Bu sayfadan sonra yazı şekli değişmektedir.

111b'de ise aşağıdaki kayıt bulunmaktadır:

"Hüsrevzâde Efendi keyfe? tâli' Abdî Efendi oldu. Gayetle saîd kim müyesser oldu. Ber-mukarrer Hüsrevzâde Efendizâde tab'dır. Tâli' Abdî Efendi oldu, gâyetle saîd kim Müyesser oldu. Ana? bir yıl içinde ...? bu silsileler hiçret-i Seyyidi'l-Enâm'dan bin dokuz senesi Cemâziyelûlâ'sı evâhîrinde oldu."

²⁴ Osmanlı sadrazamı Hâfız Ahmed Paşa'nın hayatı için bkz. Orhan F. Köprülü, "Hâfız Ahmed Paşa", *DİA*, XV, İstanbul 1997, s. 84-85.

²⁵ Ahîzâde Hüseyin'in (ö. 1043/1634) hayatı için bkz. Atâi, a.g.e., 755-57. Ayrıca bkz. Mehmet İpşirli, "Ahîzâde Hüseyin Efendi", *DİA*, I, İstanbul 1988, s. 548-549; Mehdi Çiftçi, *Süleymaniye Dârülhadisi [XVI-XVII. Asırlar]* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2012, s. 271-273. Ahîzâde Abdülhalim Efendi'nin (ö. 1013/1604) hayatı için bkz. Atâi, a.g.e., 494-497. Ayrıca bkz. Mehmet İpşirli, "Ahîzâde Abdülhalim Efendi", *DİA*, I, İstanbul 1988, s. 548.

²⁶ Şekâik zeyillerinde Vahyîzâde adıyla geçen müelliflerden hiçbirinin biyografisinde böyle bir bilgiye rastlanamadı.

²⁷ Vahyîzâde'den alınan kısım, bu ifadelerden net olarak anlaşılmasa da v. 105a'da yanda yer alan not, buradaki ifadenin bu sayfadan sonrasına işaret ettiğini göstermektedir.

Her ne kadar yukarıdaki ifadelerden ilk bakışta bu kısımların Hüsrevzâde²⁸ tarafından yazıldığı anlaşılıyorsa da daha önceki hattın aynısı kullanıldığından bu bölümün de Ahîzâde Abdülhalim tarafından yazıldığını tahmin ediyoruz.²⁹ Bu bölümde 107a-110b arasındaki varaklar ise kim tarafından yazıldığını tespit edemediğimiz farklı bir yazı türü ile yazılmıştır.

Sonuç olarak yazı çeşidi farklı olan varaklar dışında, bu bölümün Ahîzâde Abdülhalim tarafından yazıldığını; onun da bilgilerin bir kısmı veya tamamını Hüsrevzâde ve Vahyîzâde gibi müelliflerin eserleri veya notlarından aldığını söyleyebiliriz.

C. Üçüncü Bölüm (113a-116b)

Kronolojik olmayan bu bölüm, 1009-1011 (1600-1603) yılları arasındaki tevcihâtı kapsamaktadır. Bölüm müellifiyle ilgili olarak 116b'de altta bu kısmın Hüsrevzâde tarafından yazıldığıyla ilgili bir önceki bölümde yer alan nota benzer bir kayıt bulunmaktadır: "*Hüsrevzâde Efendi ...? tâli' Abdî Efendi oldu. Bermukarrer Hüsrevzâde Efendizâde tab'dır.*" Ancak daha önceki bölümde 111a-b varağındaki bilgiler ile burada 116b'de sayfa ortasında "*fi't-târîhi'l-mezbûr sene tis'a ve elf Cemâziyelüâ'sında....*" şeklinde devam eden kısımdan sayfa sonuna kadarki bilgiler tamamen aynıdır. Burada müelliflerden birinin diğerinden faydalandığı aklı gelmektedir. Bu bölümde 113a-116b arasındaki farklı stilerin farklı olması ve daha önceki bölümde yer alan bilgileri dikkate aldığımızda bu bölümün ya Hüsrevzâde tarafından yazıldığı ya da onun yazdıklarınının Ahîzâde Abdülhalim veya başka biri tarafından buraya kaydedildiğini söyleyebiliriz. Bu bölümde ayrıca v. 116b'de sayfa kenarında "garip silsile" şeklinde bir kayıt bulunmaktadır.

D. Dördüncü Bölüm (117a-118b)

Zilhicce 1010-Rebîülülâ 1012 (Mayıs 1602-Eylül 1603) arasındaki tevcihâtı kapsayan bu bölümle ilgili aşağıdaki kayıtlar, bu kısmın Bostanzâde Yahya Efendi³⁰ tarafından kaleme alındığını göstermektedir:

"Bu fakîr ve hakîr yani Yahya-yı kebîr ve kesîrû't-taksîr, ma'zûren ve mazûmen bir buçuk yıl Halep kadısı olduktan sonra arz ile azl olunup sene-i isney aşer ve elf Ramazan'ının 26. günü Halep kazası Süleymaniye müderrislerinden Muslu'ya -ki deli Bayram? demekle mu'allemdir?- verilip yeri Şerif Efendi'ye...."³¹

"(21 Şaban 1010 tarihinde)...onun (Dukakinzâde'nin) yeri Bursa kadısı Birader Efendi (Bostanzâde Mehmed mahdûmu Mehmed Efendi)'ye, onun yeri Vefâ Dârülhadîsi müderrisi Hocazâde Abdülaziz Efendi'ye.... verildi."³²

²⁸ Hüsrevzâde Efendizâde'nin (Hüsrevzâde Efendi, Hüsrevzâde Mustafa'nın oğlu, ö. Rebîülâhir 1020 [Haziran/Temmuz 1611]) özellikle ulemâ silsilesini günû gününe kaydeden biri olduğu belirtilmektedir. Bkz. Atâî, a.g.e., 543. Gerçekten Hüsrevzâde'ye ait olduğu belirtilen sayfalara bakıldığında, bazı tevcihâtın gün ve saatlerinin bile verildiği görülmektedir. Bkz. TSU, v. 48b.

²⁹ Bkz. 103b, 104b ve 105a'daki metin veya yandaki kayıtlar.

³⁰ Bostanzâde Mehmed'in oğlu ve Ahmed Efendi'nin babası olan Bostanzâde Yahya (ö. 26 Rebîülevvel 1049/27 Temmuz 1639), Üsküdar Vâlide Sultan ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik ile Anadolu ve Rumeli kadıaskerlikleri görevlerinde bulunmuştur. Biyografisi için bkz. Uşşakizâde İbrahim Efendi (ö. 1136/1723), *Zeyl-i Şekâik* (haz. Hans Joachim Kissling), Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1965, s. 41; Şeyhî Mehmed Efendi (ö. 1145/1732), *Vekâyü'l-fudalâ* (nşr. Abdülkadir Özcan), III, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, s. 45-46; Mustafa Çağrıncı, "Bostanzâde Yahya Efendi", *DA*, VI, İstanbul 1992, s. 311-313.

³¹ v. 118a.

³² v. 120a.

İkinci kayıttta müellifin Birader Efendi diye bahsettiği Bursa kadısı, Bostanzâde Mehmed'in oğlu ve Bostanzâde Yahya Efendi'nin kardeşi olan Mehmed Efendi'dir.³³

E. Beşinci Bölüm (119a-120b)

Farklı bir yazı tarzı kullanılan ve müellifi tespit edilemeyen bu bölüm, 1010 Rebûlâhir başları-21 Şaban 1010 (Eylül 1601-14 Şubat 1602) tarihleri arasındaki atamaları kapsamaktadır.

F. Altıncı Bölüm (121a-187b)

Eserin en uzun bölümlerinden biri ve genellikle kronolojik olan bu bölüm, Zilhicce 1009-Cemâziyelûlâ 1035 (Haziran 1601-Şubat 1626) tarihleri arasındaki tevcihâtı ihtiva etmektedir.

Bölüm müellifi ile ilgili olarak herhangi bir kayda rastlayamamak da üçüncü bölümdeki hattın (v. 113a-116b arası) aynıısının burada da kullanılması, bu bölümün de ya Hüsrevzâde ya da onun yazdıklarından istifade eden biri tarafından kaleme alındığını göstermektedir.

G. Yedinci Bölüm (188a-199a)

Kronolojik olmayan ve müellif veya müelliflerini tespit edemediğimiz bu bölüm, farklı yazılardan meydana gelmekte olup Zilkade 1026-Muharrem 1038 (Ekim 1617-Eylül 1628) tarihleri arasındaki atamaları kapsamaktadır.

G. Sekizinci Bölüm (199b-230b)

Müellif veya müelliflerini tespit edemediğimiz bu bölümün tamamı isim listelerinden oluşmaktadır. Bu bölümde Osmanlı Şeyhülislamı (görevden ayrılma sebepleriyle birlikte), Rumeli ve Anadolu kadiaskerleri, mevleviyet kadıları, muhtelif yerlerdeki kadılar ve müftüler ile farklı medrese müderrislerinin isimleri bulunmaktadır. Burada isimleri verilen şahısların birçoğunun görev yaptığı tarihler de bulunmaktadır.

H. Dokuzuncu Bölüm (231a-234a)

Genellikle kadı veya kadıaskerlerle ilgili isim listeleri veya istatistiklerden oluşan bu bölüm, bir önceki bölüm kadar sistematik olmayıp farklı yazı türleriyle kaleme alınmıştır. Bu bölümde ayrıca vezir isimleri, Yahya Efendi Medresesi'ne yapılan tevcihât, bazı önemli kişilerin doğum tarihleri gibi farklı bilgiler de bulunmaktadır.

Bu bölüm müellifleriyle ilgili tespit ettiğimiz kayıtlar ise aşağıdaki şekildedir:

v. 231a'da üstte *İstanbul kadısı olup kadıasker olanlar*'ın isimleri verilirken Muhyiddin Çelebi'den sonra "*merhûm mağfûr vâlid-i mâcid kuddise sirruh el-azîz*" ifadesi; aynı varakta biraz aşağıda *Edirne'ye uğrayıp kadıasker olanlar*'ın isimleri verilirken de Mehmed Çelebi'den sonra "*vâlid-i merhûm*" ifadesi; yine aynı varakta *Bursa'ya uğrayıp kadıasker olanlar*'ın listesi verilirken Ebus-suûd'dan sonra "*merhûm vâlid*" kaydı ve v. 231a'da aşağıda ...? *kadıasker olanlar* başlığından sonra verilen isimlerin arasında da "*merhûm vâlid*" ifadesi kullanılmıştır.

v. 232a'da *İstanbul'a kadı olanlar [944'ten 1002 Rebûlevvel'e kadar]* başlığı altında verilen isimler arasında "*vâlid-i mâcid*"; bir alt paragrafta *kadıasker olanlar* başlığı altında yine "*vâlid-i mûkerrem*" kayıtları bulunmaktadır.

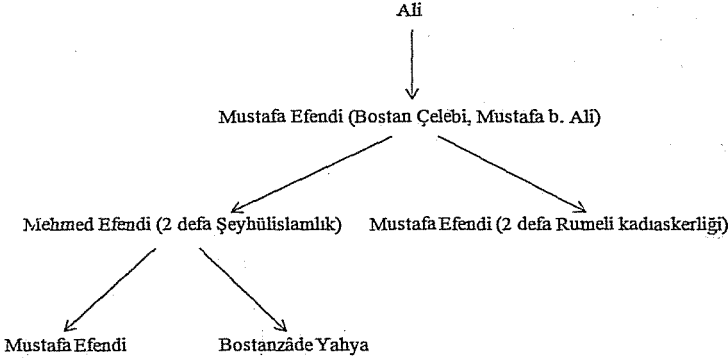
³³ Bostanzâde Mahdûmu Bostanzâde Mehmed'in hayatı için bkz. Atâi, a.g.e., 697-98. Hocasâde Abdülaziz Efendi'nin biyografisi için de bkz. a.mlf., a.g.e., 629.

v. 234a'da Rumeli kadiaskerlerinin isimleri verilirken Çivizâde'den sonra "merhûm vâlid-i mâcid"; aynı varakta biraz aşağıda Anadolu kadiaskeri olanların isimleri sıralanırken Ma'lûl Emir'den sonra "vâlid-i mâcid"; dahâ aşağıda "intikâl eden mevâli-i izâm" başlığından sonra yer alan Abdurrahman Efendi'den önce ve aşağıda Rumeli kadiaskerliğine geçenler arasında yer alan Muallimzâde'den önce "merhûm vâlid" ifadeleri kullanılmıştır.

Buraya kadar verdiğimiz kayıtlarda görülen "vâlid-i mâcid, vâlid-i mükerrem, merhûm vâlid, vâlid-i merhûm" gibi ifadelerin öncesi ve sonrasında verilen isimlerle ilgili biyografik kaynaklara bakıldığında, bu ifadelerin tamamının Bostan Efendi (Mustafa b. Ali, ö. Ramazan 977/Şubat-Mart 1507) için kullanıldığı görülecektir.³⁴ Diğer bir deyişle bu kısımlar, Bostan Efendi'nin oğlu tarafından yazılmıştır. Bununla ilgili v. 231b'de "Bu hutût merhûm Bostanzâde Mustafa?... merhûmudur ki fakîrin 'ammîdir." kaydı ile aynı sayfada iki satır yukarıda yer alan Şam'dan Halep'e varanlar başlığından sonra "fakîr-hakîr" ifadesi bulunmaktadır.³⁵

Bilindiği üzere Bostanzâdeler ailesinden üç Mustafa bulunmaktadır ki bunlardan birincisi, Şeyhülislam Bostanzâde Mehmed Efendi'nin³⁶ babası ve Bostanzâde Yahya'nın da dedesi olan Bostan Efendi (Mustafa b. Ali, ö. Ramazan 977/Şubat-Mart 1507)'dir. İkincisi, Bostan Efendi'nin oğlu, yani Bostanzâde Mehmed'in kardeşi³⁷; üçüncüsü ise Bostanzâde Mehmed'in oğludur.³⁸ Yukarıdaki bilgileri aşağıdaki şemayla birlikte düşündüğümüzde, bu bölümün Bostanzâde Mustafa (ö. Şaban 1014/Aralık-Ocak 1605-6), "Bu hutût merhum Bostanzâde Mustafa?... merhûmudur ki fakîrin 'ammîdir." şeklindeki notun da Bostanzâde Yahya tarafından yazıldığı anlaşılacaktır.

Bostanzâde Ailesi:

³⁴ Bostan Efendi (Mustafa b. Ali) için bkz. Atâi, a.g.e., 129-132. Örneğin bu bilgilerin doğruluğu için Muhaşşî Sinan, Ebussuûd Efendi ve Çivizâde Muhyiddin gibi alimlerin biyografilerine bakılabilir. Muhaşşî Sinan'la ilgili detaylı bilgi için bkz. a.mlf., a.g.e., 248-251. Ayrıca bkz. Çiftçi, a.g.e., 251-254. Çivizâde Muhyiddin'le ilgili detaylı bilgi için bkz. Mehmed Mecdî (ö. 999/1591), *Hadâikü's-Şekâik* (nşr. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, s. 446-448. Ebussuûd Efendi için de bkz. Atâi, a.g.e., 183-188.

³⁵ Bostanzâde Mustafa'nın Şam'dan Halep'e geçişiyle ilgili bkz. Atâi, a.g.e., 507.

³⁶ Bostanzâde Mehmed Efendi için de bkz. Mehmet İpsirli, "Bostanzâde Mehmed Efendi", *DİA*, VI, İstanbul 1992, s. 311.

³⁷ Bostan Efendi'nin oğlu Bostanzâde Mustafa'nın (ö. Şaban 1014/Aralık-Ocak 1605-6) biyografisi için bkz. a.mlf., a.g.e., 506-507)

³⁸ Bostanzâde Mehmed'in oğlu Mustafa (ö. Safer 1010/Ağustos 1601) için bkz. a.mlf., a.g.e., 449.

I. Onuncu Bölüm (234b [veya 235b]-238a)

Diğer bölümlerden tamamen farklı olan bu bölüm, çeşitli bilgilerden oluşan not defteri gibidir. Varaklarda özetle, fetvalar, bazı bitkilerin tedavide kullanılmasıyla ilgili bilgiler, erkek çocuk sahibi olunabilmesi için yapılması gereken şeyler/okunan dualar, nikâh vekâletiyle ilgili bilgiler, Kuran'da cennet/ahiretle ilgili tasvirler, beyitler, güzel sözler, bazı fetih tarihleri, Osmanlı padişahlarından her birinin görev tarihleri (hicri) ve kaçır yıl görev yaptıkları gibi bilgiler bulunmaktadır.

Bölüm müellifiyle ilgili v. 235b (veya 234b)'deki fetvalardan ilkinin cevap kısmının sonunda "*ketebehû el-fakîr Mahmûd?/Mehmed?*" kaydı bulunmaktadır. Burada adı geçen kişinin kim olduğunu tespit edemedik. Ancak bölümün geneli bir kişi tarafından yazılmış olmalıdır. Ayrıca bölüm içerisinde aynı kişiye ait olup olmadığını tespit edemediğimiz farklı yazılar da bulunmaktadır.

J. On Birinci Bölüm (238b-247b)

Yazarı belli olmayan ve 945-988 (1539-1580) tarihleri arasındaki bilgileri ihtiva eden bu bölüm, daha önce M. Kemal Özerğın tarafından yayınlandığı için³⁹ üzerinde fazla durulmayıp sadece onun değinmediği aşağıdaki bilgilerle yetinilecektir:

v. 247b'de altta "*Medrese-i merhûme vâlide-i Murad Han der Üskûdar*" başlığı altında müderrislerin isimleri verilmiştir. Sonradan eklendiği anlaşılan bu bilginin yan tarafında silik olduğundan tam okuyamadığımız "...*Sahn'dan? hareket bu fakîrden olmuştur.*" notu bulunmaktadır. Metinde bu not Bostanzâde Yahya'nın adının hemen yanına yazıldığından, defterin tamamını olmasa bile en azından bir kısmını derleyen Bostanzâde Yahya olduğunu söyleyebiliriz. Zira kendisi Receb 1004 (Mart 1596)'da Sahn'a, Şaban 1006 (Mart-Nisan 1598) de de Abdülcebbarzâde Mehmed Efendi yerine Üskûdar Validesi'ne geçmiştir.⁴⁰

K. On İkinci Bölüm (248b-255b)

Diğer bölümlerden farklı olarak Arapça yazılan bu bölüm içerisinde herhangi bir tarih verilmemiştir. Sadece bölüm başında (v. 248b) III. Murad'ın cülûs tarihi olan "8 Ramazan 982 (22 Aralık 1574)" verilmiş ve onun zamanındaki atamalardan başlanmıştır. Bunlar dışında v. 255b'de, 968-979 (1560-1572) tarihleri arasında bazı önemli kişilerin vefat tarihleri ile bazı önemli tarihi olaylar da verilmiştir. Ancak önceki sayfaların aksine Osmanlıca olarak yazılan bu bilgilerin de sonradan kaydedildiği anlaşılmaktadır.

Bölüm müellifiyle ilgili tespit ettiğimiz bilgiler de aşağıdaki şekildedir:

v. 249b'de 982-83 (1574-76) tarihindeki atamalarda Selanik kadılığına geçen Abdurraûf (Arabzâde) yerine Sultan Gazi Medresesi'ne, v. 250a'da Kara Çelebizade Hüsam Efendi yerine Süleymaniye Medresesi'ne ve v. 251a'da Sinan Efendizâde Ali Çelebi yerine Halep kazasına geçen kişi için "*li'l-âbdî'l-fakîr*" ifadesi kullanılmıştır. Yani müellif, adı geçen kişilerin yerine kendisinin geçtiğini

³⁹ M. Kemal Özerğın, "*Sultan Kanûnî Süleyman Han Çağına Ait Tarih Kayıtları*", *Araştırma Dergisi* (Atatürk Üniv. Edebiyat Fak.), III, Ekim 1971, s. 61-131.

⁴⁰ Bkz. Şeyhî, a.g.e., III, 45. M. Kemal Özerğın, bu bölüm müellifinin Osmanlı devlet merkezinde siyâkat yazısı kullanılan bir dairede çalışan bir memur veya Divân-ı Hümâyûn'a bağlı kalemlerin birindeki bir kâtip olabileceğini; kayıtlarına bakıldığında öğreniminin pek yukarı çıkmayıp bilgi seviyesinin de yüksek olmadığını; ayrıca başta tayin ve aziller olmak üzere bazı konulara ilgi duyan biri gibi görüldüğünü belirtmektedir. Bkz. Özerğın, a.g.m., s. 63-64.

belirtmiştir. Aynı ifade v. 251b, 252a, 253b ve 254a'da birer, 254b'de ise iki kez tekrarlanmıştır. Bostanzâde Mustafa (ö. 1014/1605)⁴¹, Arabzâde Abdurraûf (ö. 1009/1600)⁴², Kara Çelebizâde Hüsâm Efendi (ö. 1007/1598)⁴³ ve Sinan Efendizâde Ali Çelebi'nin (ö. 1005/1596-97)⁴⁴ biyografilerine baktığımızda burada bahsedilen kişinin Bostanzâde Mustafa (ö. 1014/1605) olduğunu anlıyoruz. Sonuç olarak, 248b-255a arasındaki varakların Bostanzâde Mustafa'ya ait olduğunu söyleyebiliriz. Yazı hattı önceki sayfalara yakın olmasına rağmen, 255b'den önceki sayfaların Arapça, bu sayfanın da Osmanlıca olması, bu bilgilerin sonradan yazıldığı izlenimini vermektedir. Ancak bu sayfanın kim tarafından yazıldığı tespit edilemedi.

SONUÇ

Sonuç olarak XVI-XVII. yüzyıl Osmanlı ilmiye teşkilatı mensupları ve bazı devlet ricâliyle ilgili tevcihâtı içeren bu eserin birinci bölümünün Mehmed Nazîrî, ikinci bölümün Ahîzâde Abdülhalim, dördüncü bölümün Bostanzâde Yahya, dokuz ve on ikinci bölümlerin Bostanzâde Mustafa; üç ve altıncı bölümlerin Hüsrevzâde veya ondan istifade eden birileri; on birinci bölümdeki bazı yazıların da Bostanzâde Yahya tarafından kaleme alındığını söyleyebiliriz. Beş, yedi, sekiz ve onuncu bölümlerin (bazı yazılar hariç) müellifleri ise tespit edilemedi. Dikkat edildiğinde bölümlerden üçünün ya Hüsrevzâde tarafından veya onun notlarından istifadeyle yazıldığı; üç bölümün tamamı ile bir bölümdeki bazı notların ise Bostanzâde ailesi bireyleri tarafından kaleme alındığı görülecektir. Ayrıca Bostanzâde ailesi bireylerinin eserin birçok yerindeki notları, eserin onlar eliyle bir araya getirildiğini düşündürmektedir.

II. FİHRİST

Bu bölümde, eserde yer alan konular için bir fihrist denemesi bulunmaktadır. Burada yer alan kadi, müderris ve müftü isimleri alfabetik olarak verilmiş; diğer konular ise ya kronolojik olarak ya da küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır.

A. Padişah ve Vezirlerle İlgili Kayıtlar

Osmanlı padişahlarının görev tarihleri ve süreleri, v. 238a.

Sultan I. Ahmed'in cülûsu, v. 123b.

IV. Murad'ın Edirne'den İstanbul'a gelişiyle ilgili bir kayıt (3 Safer 1044 [29 Temmuz 1634]), v. 14a.

Sultan III. Mehmed, I. Ahmed ve II. Osman (Genç) dönemleri ile I. Mustafa'nın ikinci kez tahta çıktığı dönemdeki veziriazamlar, v. 2b.

Maktûl vezir ve veziriazamlar, v. 15a.

III. Mehmed, I. Ahmed, I. Mustafa, Genç Osman (II. Osman) ve IV. Murat dönemindeki maktûl vezir veya veziriazamlar (paşalar), v. 13a.

Vezirler, v. 233a.

⁴¹ Atâi, *Hadâik*, 506-507.

⁴² A.mlf., a.g.e., 442-43.

⁴³ A.mlf., a.g.e., 416-17.

⁴⁴ A.mlf., a.g.e., 394-95.

B. Şeyhülislamlar (Müftüler)

Molla Gürani'den Muîd Ahmed Efendi'ye kadar görev yapan Osmanlı Şeyhülislamı, v. 199b.⁴⁵

944-1002 (1537-1594) tarihleri arasında görev yapan Şeyhülislamlar 234a.

Şeyhülisamlık (Müftülük)'ten ma'zûl olanlar, v. 231b.

C. Kadiaskerler

Kadiaskerler, v. 232a.

Molla Kestelli'den Muîd Ahmed'in ikinci kez kadiaskerliğine kadar görev yapan Anadolu kadiaskerleri, v. 200b-201a.

944-1002 (1537-1594) tarihleri arasındaki Anadolu kadiaskerleri, v. 234a.

Cendereli (Çandarlı) Kara Halil'den Ebu Saîd'in ikinci kez kadiaskerliğine kadar görev yapan Rumeli kadiaskerleri, v. 200a-b.

944-1002 (1537-1594) tarihleri arasındaki Rumeli kadiaskerleri, v. 234a.

D. Kadılar

Bağdat kadıları, v. 206b-207a.

Bosna kadıları, v. 209b.

Bursa kadıları, v. 203a-203b.

Diyarbakır (Kara Amid, Amid) kadıları, v. 208a-b.

Edirne kadıları, v. 202a-203a.

Eyüp (Havass-ı Kostantiniyye) kadıları, v. 207b.

Galata kadıları, v. 206a-b.

Halep kadıları. v. 36b⁴⁶, 205a-b.

İstanbul kadıları, v. 21b, 22a⁴⁷, 201b-202a, 232a.⁴⁸

İzmir kadıları, v. 208b.

Kıbrıs kadıları, v. 209a.

Konya kadıları, v. 209a.

Kudüs kadıları, v. 207a.

Kütahya kadıları, v. 208b.

Manisa kadıları, v. 208b.

Maraş kadıları, v. 209a.

Medine kadıları, v. 206a.

Mekke kadıları, v. 205b-206a.

Mısır kadıları, v. 203b-204a.

Selanik kadıları, v. 207a-b.

Şam kadıları, v. 204a-b.

⁴⁵ Şeyhülislamların çoğu, görevden ayrılma sebepleriyle birlikte verilmiştir.

⁴⁶ İsimler, metin kenarında bulunmaktadır.

⁴⁷ v. 21b ve 22a'daki bilgiler, metin kenarında yer almaktadır.

⁴⁸ "min sene erbaa ve erbaîn ilâ Rebûllevvel li sene isney..." (sayfa yırtık, okunamadı. Ancak devamı "...ve elf", yani "sene isney ve elf [1002]" olmalıdır. Bkz. 234a ilk satır).

Trablus kadıları, v. 209a.

Üsküdar kadıları, v. 207b-208a.

Yenişehir kadıları, v. 208a.

E. Kadı ve Kadiaskerlerle İlgili İstatistikler

Edirne kadılığı yapan kadiaskerler, v. 231a.

Bursa kadılığı yapan kadiaskerler, v. 231a.

Şam kadılığından Halep kadılığına geçenler, v. 231b.

Medine kadılığından Halep kadılığına geçenler, v. 231b.

İstanbul kadılığında kalanlar, v. 231a.

İstanbul kadısı olup kadiasker olanlar, v. 231a.

İstanbul kadılığından mazul olup kadiasker olanlar, v. 231b (metin kenarında).

İstanbul kadılığından ma'zûl olup daha aşağı derecedeki kadılıklara geçenler, v. 231b.

İstanbul kadılığından bir üst dereceye varmadan vefat edenler (yukarıya varmayanlar), v. 232a.

Anadolu kadiaskerliğinde kalanlar, v. 231a.

Anadolu kadiaskerliği yapıp üst derecelere geçmeyenler (944-1002 [1537-1594] tarihleri arasında), v. 234a.

Anadolu kadiaskerliğinden ma'zûl olup kadı olanlar, v. 231b.

Anadolu kadiaskerliğinden ma'zûl olup Rumeli kadiaskerliğine geçenler, v. 231a.

Rumeli kadiaskerliğinden ma'zûl olup kadı olanlar, v. 231a.

Mütেকâid olan kadiaskerler (944-1002 [1537-1594] tarihleri arasında), v. 234a.

Mükerrer kadiaskerlik yapanlar, v. 231a.

Vefat eden mevâlî-i izâm (944-1002 [1537-1594] tarihleri arasında), v. 234a.

F. Müderrisler⁴⁹

Ahmed Paşa Medresesi müderrisleri (Topkapı-İstanbul), v. 229b, 230b.

Ali Paşa-yı Cedîd Medresesi müderrisleri, bkz. Yeni Ali Paşa Medresesi.

Atîk İbrahim Paşa Medresesi müderrisleri, bkz. İbrahim Paşa-yı Atîk Medresesi.

Ayasofya Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 211b-212a.

Bayezid Medresesi müderrisleri (Edirne), v. 212a.

Cafer Ağa Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 230a.

Câmi-i Atîk Medresesi müderrisleri, bkz. Eski Câmi Medresesi.

Cedîde-i Murad Paşa Medresesi müderrisleri, bkz. Kuyucu Murad Paşa Medresesi.

⁴⁹ Bu kısımdaki medrese isimlerinin tespitinde, Taşkoprülüzâde'nin eş-Şekâiku'n-Nu'mâniye adlı eserinin zeyilleri başta olmak üzere Cahit Baltacı'nın XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri ve Mübahat Kütükoğlu'nun XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri adlı eserlerinden istifade edilmiştir.

Çandarlı Halil Paşazâde İbrahim Paşa Medresesi, bkz. İbrahim Paşa-yı Atîk Medresesi.

Çelebi Mehmed (Sultaniye) Medresesi müderrisleri (Bursa), v. 220a-221a.⁵⁰

Çorlu Medresesi müderrisleri, v. 225a.

Dârülhadis Medresesi müderrisleri (Edirne), v. 217b-218a.

Davud Paşa Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 226a-b.

Edirne Dârülhadis Medresesi müderrisleri, bkz. Dârülhadis Medresesi.

Eski Câmî (Câmî-i Atîk) Medresesi müderrisleri (Edirne), v. 222a.

Eski İbrahim Paşa Medresesi müderrisleri, bkz. İbrahim Paşa-yı Atîk Medresesi.

Eyüp Medresesi müderrisleri, v. 218b.

Gazanfer Ağa Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 77b.⁵¹

Gebze (Gegivize) Medresesi müderrisleri, bkz. Mustafa Paşa Medresesi (Gebze).

Güzelce Kasım Paşa Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 227a-b.

Halebiye Medresesi müderrisleri (Edirne), v. 222a-b.

Hankâh Medresesi müderrisleri, bkz. Ka'riye Medresesi.

Haseki Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 218b-219b.

Hatice Sultan Medresesi müderrisleri, bkz. Kızıl Musluk Medresesi.

Haydar Paşa Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 229b-230a.

Hayreddin Paşa Medresesi müderrisleri (Beşiktaş-İstanbul), v. 228b-229a.

İbrahim Paşa-yı Atîk (Çandarlı Halil Paşazâde İbrahim Paşa/Atîk İbrahim Paşa/Eski İbrahim Paşa) Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 229a.

Kadızaâde Şeyhî Çelebi Medresesi müderrisleri, bkz. Şeyhî Çelebi Medresesi.

Kahriye Medresesi müderrisleri, bkz. Ka'riye Medresesi.

Kalenderhâne Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 221b-222a.

Kapluca Medresesi müderrisleri (Bursa), v. 220b.

Ka'riye (Kahriye/Hankâh) Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 228a.

Kasım Paşa Medresesi müderrisleri, bkz. Güzelce Kasım Paşa Medresesi.

Kızıl Musluk (Sultaniye/Hatice Sultan/Osman Şah Validesi) Medresesi müderrisleri (Aksaray-İstanbul), v. 223a.

Koca Mustafa Paşa Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 221a-b, 227b.

Kuyucu Murad Paşa (Cedîde-i Murad Paşa) Medresesi müderrisleri, v. 230b.

Mahmud Paşa Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 226b-227a.

Manastır Medresesi müderrisleri (Bursa), v. 225b-226a.⁵²

⁵⁰ 221a'daki listenin yanında "hata vardır" kaydı bulunmaktadır.

⁵¹ İsimler metin kenarında yer almaktadır.

⁵² Metinde sadece "Mana..." kısmı yazılmasına rağmen sonraki Bursa kelimesi ve müderris isimlerinden buranın "Manastır" olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bkz. Baltacı, XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri, II, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV) Yayınları, İstanbul

Mehmed Paşa Medresesi müderrisleri, bkz. Sokullu Mehmed Paşa Medresesi.

Mihrimâh Sultan (Sultaniye) Medresesi müderrisleri (Edirnekapi), v. 222b.

Mihrimâh Sultan (Sultaniye) Medresesi müderrisleri (Üsküdar), v. 219b-220a.

Murad Paşa Medresesi müderrisleri (Aksaray-İstanbul), v. 230a.

Muradiye Medresesi müderrisleri (Bursa), v. 212b.

Mustafa Paşa (Gebze [Gegivize]) Medresesi müderrisleri, v. 225a-b.

Mustafa Paşa Medresesi müderrisleri (İstanbul), bkz. Koca Mustafa Paşa Medresesi.

Orhaniye Medresesi müderrisleri (İznik), v. 221b, 222b-223a.

Osman Şah Validesi Medresesi müderrisleri, bkz. Kızıl Musluk Medresesi.

Piri Paşa Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 228b.

Rüstem Paşa Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 227b-228a.

Sahn-ı Semân sekiz medrese müderrisleri (İstanbul), v. 213a-217a⁵³; Birinci Medrese müderrisleri, v. 70b-71b arası.⁵⁴

Sekban Ali Bey Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 230b.

Semiz Ali Paşa Medresesi müderrisleri, bkz. Yeni Ali Paşa Medresesi.

Sokullu Mehmed Paşa Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 228b.

Sultan Bayezid Medresesi müderrisleri, bkz. Bayezid Medresesi (Edirne),

Sultan Selim Han Medresesi müderrisleri (İstanbul), bkz. Yavuz Selim Medresesi.

Sultan Selim Medresesi müderrisleri (Edirne), v. 212b-213a.

Sultan Selim-i Kadîm Medresesi müderrisleri, bkz. Yavuz Selim Medresesi.

Sultaniye Medresesi müderrisleri (Aksaray-İstanbul), bkz. Kızıl Musluk Medresesi.

Sultaniye Medresesi müderrisleri (Bursa), bkz. Çelebi Mehmed Medresesi.

Sultaniye Medresesi müderrisleri (Edirnekapi), bkz. Mihrimâh Sultan Medresesi (Edirnekapi).

Sultaniye Medresesi müderrisleri (Eyüp), v. 220a.

Sultaniye Medresesi müderrisleri (Üsküdar), bkz. Mihrimâh Sultan Medresesi (Üsküdar).

Sultaniye Zal Paşa Medresesi müderrisleri, bkz. Zal Mahmud Paşa Medresesi.

Süleymaniye Dârülhadis müderrisleri (İstanbul), v. 209b.

Süleymaniye dört medrese (Medrese-i Ülä, Sâniye, Sâlise ve Râbi'a) müderrisleri (İstanbul), v. 209b-210b.

→ →
2005, s. 549 vd.

⁵³ Mevcut kayıtlarda Sahn-ı Semân Birinci Medrese'nin sağ taraf (cârib-i yemîn)'de (v. 213a); Beşinci Medrese'nin de sol taraf (cârib-i yesâr)'da (v. 215b) yer aldığı belirtilmektedir.

⁵⁴ Mevcut sayfalarda metin kenarında bulunan ve sonradan eklendiğini düşündüğümüz bu isimler, herhangi bir başlık konmadan verilmiştir. Ancak yaptığımız incelemeye göre buradaki isimler, Sahn-ı Semân Medreseleri'nden sağ taraftaki Birinci Medrese müderrisleri olup sırasıyla, 70b, 71a ve 71b'de üstten alta doğru sıralanmıştır. Sahn müderrislerinin bazıları için bu eserin 213a-b varaklarına da bakılabilir. Ayrıca bkz. Atâi, a.g.e., 686-87.

- Süleymaniye Medresesi müderrisleri (İznik), v. 222b.
 Şah Huban Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 228b.
 Şah Sultan Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 222a.
 Şehzâde Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 57a⁵⁵, 211b.
 Şeyhî Çelebi Medresesi müderrisleri (Edirne), v. 229b.
 Taşlık Medresesi müderrisleri (Edirne), v. 230a.
 Üç Şerefeli Medrese müderrisleri (Edirne), v. 217a-b.
 Vâlîde-i Atîk Medresesi müderrisleri (Üsküdar), v. 210b-211a, 247b.
 Yavuz Selim (Sultan Selim Han/Sultan Selim-i Kadîm) Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 211a.
 Yeni Ali Paşa (Ali Paşa-yı Cedîd, Semiz Ali Paşa) Medresesi müderrisleri (İstanbul), v. 227a.
 Yıldırım Bayezid Medresesi müderrisleri (Bursa), v. 220b.
 Yıldırım Han Medresesi müderrisleri, bkz. Yıldırım Bayezid Medresesi.
 Zal Mahmud Paşa (Sultaniye) Medresesi müderrisleri (Eyüp), v. 221b, 230b.
 Zal Paşa Medresesi müderrisleri, bkz. Zal Mahmud Paşa Medresesi.

G. Müftüler

- Amasya Müftüleri, v. 223a-b.
 Ankara Müftüleri, v. 224a.
 Halep Müftüleri (Fetva-yı Halep, Evvel), v. 224b-225a.
 Kefe Müftüleri, v. 224b.
 Kıbrıs Müftüleri, v. 224a.
 Manisa Müftüleri, v. 223b.
 Rodos Müftüleri, v. 224a.
 Seydigazi Müftüleri, v. 225a.
 Şam Müftüleri (Fetva-yı Şam, Evvel), v. 223a.
 Trabzon Müftüleri (Fetva-yı Trabuzan, Evvel), v. 224a-b.
 H. Valî, Kaptan-ı Derya (Kapudan) ve Yeniçeri Ağaları
 Mısır valileri (İstanbul'un Fethi'nden 1035 senesine kadar), v. 2a.
 Kaptan-ı deryalar (I. Ahmed, I. Mustafa, Genç Osman ve IV. Murad dönemleri), v. 1b.
 Yeniçeri ağaları (I. Ahmed, I. Mustafa, Genç Osman ve IV. Murad dönemleri), v. 1b.

İ. Bazı Tayinler ve Önemli Olaylar

- 18 Ramazan 960-Cemâziyelülâ 989 (28 Ağustos 1553-Haziran/ Temmuz 1581) arası tevcihât ve bazı önemli olaylar, v. 3a-19b.
 - 990 (1582-83), 991 (1583-84) ve 999 (1590-91) yıllarındaki bazı kadı tayinleri, v. 11b.

⁵⁵ Şehzâde Medresesi müderrisleri bu sayfada metin kenarında herhangi bir başlık konmadan verilmiştir.

- Rebûlevvel 991-16 Receb 1008 (Mart/Nisan 1583-1 Şubat 1600) arası tayinler ve bazı önemli olaylar, v. 20a-106b arası.
- III. Murad'ın cülûsu ve dönemindeki bazı atamalar, v. 248b.
- Özdemiroğlu Osman Paşa'nın veziriazamlığı zamanındaki atamalar (III. Murad dönemi), v. 22a.
- (Hâdım) Mesih Paşa'nın nâiblik ve veziriazamlığı zamanındaki atamalar (III. Murad dönemi), v. 24b.
- Veziriazam Siyavuş Paşa (Kanijeli) zamanındaki atamalar (III. Murad dönemi), v. 28a vd.
- III. Mehmed zamanındaki bazı atamalar ve önemli olaylar, v. 62a.
- 1009-1011 (1600-1603) yılları arasındaki tayinler, v. 113a-116b arası.⁵⁶
- Zilhicce 1009-Cemâziyelûlâ 1035 (Haziran/ Temmuz 1601-Ocak/Şubat 1626) arasındaki tayinler, v. 121a-187b arası.⁵⁷
- 1010 Rebûlâhîr başları-21 Şaban 1010 (Eylül/Ekim 1601-14 Şubat 1602) tarihleri arasındaki tayinler, v. 119a-120b arası.
- Zilhicce 1010-Rebûlûlâ 1012 (Mayıs/Haziran 1602-Ağustos/Eylül 1603) arasındaki atamalar, v. 117a-118b arası.
- Sultan I. Ahmed (Ahmed b. Sultan Mehmed) zamanındaki bazı önemli olaylar ve atamalar, v. 124a vd.
- Zilkade 1026-Muharrem 1038 (Ekim/Kasım 1617-Ağustos/Eylül 1628) arasındaki atamalar, v. 188a-199a arası.⁵⁸
- Medrese-i Yahya Efendi'ye tevcihât, v. 233a.

J. Çeşitli Bilgiler

- İlginç bazı kayıtlar.⁵⁹
- Sadrazam kâim-i makamı Hâfız Ahmed Paşa'nın, yeğeni (biraderzâdesi) için tertiplelediği yemek ("Tafsîl-i Cemiyet-i Hâfız Ahmed Paşa, 19 Rebûlâhîr 1009 [28 Ekim 1600]), v. 110a.
- Bazı önemli kişilerin isimleri ve doğum tarihleri, v. 233b.
- Fetvalar, v. 235b (veya 234b); 236a.
- Bazı bitkilerin/otların tedavide kullanılmasıyla ilgili bilgiler, v. 236a.
- Erkek çocuk sahibi olunabilmesi için yapılması gereken şeyler ve okunan dualar, v. 236a.
- Nikâh vekâletiyle ilgili bilgiler, v. 236a.
- Kuran'da cennet veya ahiretle ilgili tasvirler, v. 236b.
- Beyitler, güzel sözler, v. 237a-b, 238a.
- Bazı fetih tarihleri, v. 237a-b.
- Bazı önemli kişilerin vefat tarihleri ve bazı önemli olaylar (968-979 [1560-1572] tarihleri arası), v. 255b.

⁵⁶ Yıllar kronolojik değildir.

⁵⁷ Tarihler genellikle kronolojik olarak verilmiştir.

⁵⁸ Bu kısım kronolojik olmayıp farklı yazılardan oluşmaktadır.

⁵⁹ v. 107a (sayfa kenarı); 108a (metin kenarı); 111a ve 116b'de metin kenarlarındaki "garip silsile" kayıtları. Bu kayıtların genellikle çekememezlikten kaynaklandığını düşünüyoruz.

Kaynaklar:

- » Ak, Mahmut, "Siyavuş Paşa, Kanijeli", *DİA*, XXXVII, İstanbul 2009, s. 311-313.
- » Aydın, Bilgin-Rifat Günalan, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Mevleviyet Kadıları", *Prof. Dr. Şevki Nezihi Aykut Armağanı* (nşr. Gülden Sarıyıldız v.dğr.), Etkin Kitaplar, İstanbul 2001, s. 19-34.
- » Baltacı, Cahit, "Kadiasker Rūznâmçeleri'nin Tarihî ve Kültürel Ehemmiyeti", *İslam Medeniyeti Mecmuası*, IV/1, İstanbul 1979, s. 55-100.
- » _____, *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, I-II, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (IFAV) Yayınları, İstanbul 2005.
- » Çağrı, Mustafa, "Bostanzâde Yahya Efendi", *DİA*, VI, İstanbul 1992, s. 311-313.
- » Çiçek, Kemal, "Osman Paşa, Özdemiroğlu", *DİA*, XXXIII, İstanbul 2007, s. 471-473.
- » Çiftçi, Mehdi, *Süleymaniye Dârülhadisî [XVI-XVII. Asırlar]* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2012.
- » Erünsal, İsmail, "Nûruosmâniye Kütüphanesi'nde Bulunan Bazı Kazasker Rūznâmçeleri", *İslam Medeniyeti Mecmuası*, IV/3, İstanbul 1980, s. 19-31.
- » Güldöşüren, Arzu, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Tarık Defterleri'ne Göre İlimiye Ricâlî* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004.
- » İpşirli, Mehmet, "Ahîzâde Abdülhalim Efendi", *DİA*, I, İstanbul 1988, s. 548.
- » _____, "Ahîzâde Hüseyin Efendi", *DİA*, I, İstanbul 1988, s. 548-549.
- » _____, "Bostanzâde Mehmed Efendi", *DİA*, VI, İstanbul 1992, s. 311.
- » _____, *XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadaskerlik Müessesesi* (Basılmamış Doçentlik Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul 1980.
- » Köprülü, Orhan F., "Hâfız Ahmed Paşa", *DİA*, XV, İstanbul 1997, s. 84-85.
- » Kütükoğlu, Mübahat, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, TTK Yayınları, Ankara 2000.
- » Mehmed Mecdî (ö. 999/1591), *Hadâikü's-Şekâik* (nşr. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
- » Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî* (nşr. Nuri Akbayar), IV, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- » Nev'izâde Atâî (ö. 1045/1635), *Hadâiku'l-hakâik fi tekmileti's-Şekâik* (nşr. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
- » Özergin, M. Kemal, "Sultan Kanûnî Süleyman Han Çağına Ait Tarih Kayıtları", *Araştırma Dergisi* (Atatürk Üniv. Edebiyat Fak.), III, Ekim 1971, s. 61-131.
- » Şeyhî Mehmed Efendi (ö. 1145/1732), *Vekâyiü'l-fudalâ* (nşr. Abdülkadir Özcan), III, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
- » *Tārīh-i Silsile-i Ulemâ (TSU)*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bl. nr. 2142.
- » Uşşakîzâde İbrahim Efendi (ö. 1136/1723), *Zeyl-i Şekâik* (haz. Hans Joachim Kissling), Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1965.
- » Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi: XVI. Yüzyıl Ortalarından XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar*, III/II, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1977.